ឥទ្ធិពលព្រះពុទ្ធសាសនាក្នុងសង្គមខ្មែរ

ដោយៈ បណ្ឌិត **ហែម ឡាច**

មន្ត្រីនាយកដ្ឋាននីតិសាស្ត្រ នៃវិទ្យាស្ថានមនុស្សសាស្ត្រនិងវិទ្យាសង្គម

រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា

ប្រជាជាតិខ្មែរជាជាតិសាសន៍មួយមានគ្រឹះ មានមូលដ្ឋានជាតិនិងលក្ខណៈជាតិច្បាស់លាស់ រឹងមាំជាងជាតិនានានៅជ្រោយសុវណ្ណភូមិនេះ។ ខ្មែរមានវប្បធម៌ អរិយធម៌ចាស់ទុំពិតប្រាកដជាងគេទាំងអស់។ មានភស្តុតាងបញ្ជាក់ច្បាស់លាស់ដែលបានបន្សល់ទុករហូតមកដល់សព្វថ្ងៃគឺតាមរយៈសិលាចារឹកនានា។ ទោះបីខ្មែរបានទទួលវប្បធម៌ អរិយធម៌បរទេសខ្លះក៏ដោយ ក៏វប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ នៅតែរក្សាបាននូវលក្ខណៈរឹងមាំនិងបុគ្គលភាពរបស់ខ្លួនដដែល។

ព្រះពុទ្ធសាសនា គឺជាសាសនាដ៏ចំណាស់មួយដែលបានជ្រាបចូលក្នុងសតិអារម្មណ៍ប្រជាជនខ្មែរយើងរាប់ពាន់ឆ្នាំមកហើយ។ ទោះបីជាទ្រឹស្តីសាសនានេះមានពេលខ្លះរីកចម្រើនខ្លាំង មានពេលខ្លះរេចរិល អន់ថយបែបណាក៏ដោយ ក៏ទ្រឹស្តីនេះនៅតែមានឥទ្ធិពលគ្របដណ្តប់លើផ្នត់គំនិតរបស់កូនខ្មែរយើងជាដរាប រហូតដល់យើងនាំគ្នាយកសាសនានេះជាសាសនារបស់រដ្ឋទៀតផង(ធម្មនុញ្ញឆ្នាំ១៩៩៣ ជំពូកទី៣ មាត្រា៤៣)។ ឥទ្ធិពលសាសនានេះស្ទើរតែគ្របដិតលើសកម្មភាព ជីវភាពរស់នៅប្រចាំថ្ងៃរបស់ប្រជាជនខ្មែរ ដូចជា ការធ្វើបុណ្យទានតាមគន្លងប្រពៃណី ការលះបង់ ការបរិច្ចាគទ្រព្យសម្បត្តិគ្រប់បែបយ៉ាងក្នុងការសាងសង់ផ្លូវថ្នល់ មន្ទីរពេទ្យ សាលារៀន ស្រះទឹក អណ្តូង ជាដើម។ ក្រៅពីនេះក៏នៅមានការចែករំលែកទ្រព្យសម្បត្តិ ដើម្បីជួយអ្នកក្រីក្រ ប្រជាជនដែលទទួលរងគ្រោះធម្មជាតិផ្សេងៗ មានលុយកាក់ជាសម្ភារៈប្រើប្រាស់ជាស្បៀងអាហារ ជាដើម។

បច្ចុប្បន្ននេះ នៅទូទាំងប្រទេសយើងមានវត្តអារាមសរុបជាងប្រាំពាន់វត្ត និងមានព្រះសង្ឃជាងប្រាំពីរម៉ឺនអង្គ។ ប្រជារាស្ត្រខ្មែរជាង៩០% ជាអ្នកកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា។ ការគោរពព្រះពុទ្ធសាសនានេះមានតាំងពីសម័យបុរាណមកគឺតាំងពីមុនសម័យអង្គរទៅទៀត។ ការ

គោរពព្រះពុទ្ធសាសនាតៗគ្នារាប់ស.វ. បែបនេះបានធ្វើឱ្យទស្សនវិជ្ជាពុទ្ធសាសនាជ្រួតជ្រាបនិងជិតជាប់ក្នុងផ្នត់គំនិតប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរទូទាំងប្រទេស។ ផ្នត់គំនិតនេះបានក្លាយទៅជាទស្សនៈរួមរបស់ជាតិទៅហើយ។ ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរទាំងប្រុសទាំងស្រីទោះបីជាមិនបានទៅរៀនធម៌អាថ៌ក៏ដោយក៏ទស្សនៈរបស់ព្រះពុទ្ធដែលបន្តពីឪពុកម្តាយបានជ្រាបចូលទៅដល់កូនចៅរួចស្រេចទៅហើយៗមិនអាចប្តូរផ្លាស់ដោយងាយៗបានឡើយ។ ប្រជាពលរដ្ឋភាគច្រើនជាពិសេស អ្នកដែលរស់នៅជនបទរមែងផ្សារភ្ជាប់ខ្លួនទៅនឹងវត្តអារាម។ ទីណាមានប្រជារាស្ត្រខ្មែររស់នៅទីនោះមានវត្តអារាមជាទីតាំងនៃព្រះពុទ្ធសាសនា។

១-ប្រវត្តិព្រះពុទ្ធសាសនា

១.១-កំណើតព្រះពុទ្ធសមណគោតម

ព្រះបិតាមានព្រះនាមថា សុទ្ធោទន៍ ជាព្រះរាជានៃបក្សសម្ព័ន្ធសាក្យៈ សោយរាជ្យនៅនគរកបិលពស្តុ។ ព្រះមាតាព្រះនាមសិរិមហាមាយា ជាបុត្រីក្សត្រនៃបក្សសម្ព័ន្ធកោឡ្យៈ សើយរាជ្យនៅនគរទេវទហៈ ជាប់ព្រំដែននគរកបិលពស្តុ។

ព្រះពុទ្ធមានព្រះមានថា សិទ្ធត្ថ ឬសិទ្ធាថ៌ នៅក្នុងត្រកូលគោតម។ ឯព្រះរាជអគ្គមហេសី ព្រះនាមពិម្ពាយសោធរា ជាបុត្រីនៃព្រះបាទសុប្បពុទ្ធ។ ព្រះពុទ្ធមានព្រះរាជបុត្រមួយព្រះអង្គព្រះនាមរាហុលកុមារ។

ព្រះពុទ្ធទ្រង់ប្រសូតនៅថ្ងៃសុក្រ ១៥កើត ជាថ្ងៃពេញបូណ៌មី ខែពិសាខ ឆ្នាំច នៅក្រោមដើម សាលព្រឹក្ស ក្នុងព្រៃលុម្ពិនី ឋិតចំព្រំប្រទល់នៃនគរកបិលពស្តុនិងនគរទេវទហៈ។ ប្រសូតបាន៥ថ្ងៃ មានព្រាហ្មណ៍ ៨នាក់បានថ្វាយព្រះនាមព្រះអង្គថា សិទ្ធាថ៌ ដែលមានន័យថាអ្នកសម្រេចបានផលប្រយោជន៍គ្រប់បែបយ៉ាង។ ព្រាហ្មណ៍៧នាក់ក្នុងចំណោមព្រាហ្មណ៍ ៨នាក់ បានលើកម្រាមដៃពីរទាយថាបើព្រះកុមារស្ថិតនៅជាក្សត្រនឹងទៅជាស្តេចចក្រពត្តិ បើចេញសាងផ្នួសនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ។ ចំណែកព្រាហ្មណ៍កោណ្ឌញ្ញៈមានវ័យក្មេងជាងគេលើកម្រាមដៃតែមួយ ហើយទាយថា ព្រះរាជកុមារនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ។

នៅពេលព្រះជន្មបាន១៦ព្រះវស្សា ទ្រង់បានរៀបអភិសេកជាមួយព្រះនាងពិម្ពាយសោធរា។ ព្រះបិតាចាត់ឱ្យគេសង់ប្រាសាទបីថ្វាយព្រះអង្គ តម្រូវតាមរដូវទាំងបី ដើម្បីទប់ស្កាត់កុំឱ្យព្រះអង្គចេញទៅជួបជីវិត មនុស្សខាងក្រៅ។

ដោយសារមានការអផ្សុកពេក ទ្រង់ចេញក្រសាលក្នុងឧទ្យានក៏ជួបនឹងទេពនិមិត្ត៤យ៉ាង លើកទី១ទតឃើញមនុស្សជរា លើកទី២ទតឃើញមនុស្សឈឺ លើកទី៣ទតឃើញមនុស្សស្លាប់ លើកទី៤ ទតឃើញមនុស្សបួស។ ទេពនិមិត្តទី៤នេះជំរុញឱ្យព្រះអង្គចេញសាងព្រះផ្នួស។ ប៉ុន្តែ ពេលព្រះអង្គ ទ្រង់សម្រេចព្រះទ័យចេញសាងផ្នួសពេលនោះទ្រង់ជ្រាបថាព្រះនាងពិម្ពាប្រសូតរាហុល តែទ្រង់នៅតែកាត់ព្រះទ័យចេញសាងផ្នួសដដែល។ ក្នុងព្រះជន្ម២៩ព្រះវស្សាព្រះអង្គទ្រង់យាងសាងផ្នួសទាំងកណ្ដាលអាធ្រាត្រដោយមានព្រាហ្មណ៍កោណ្ឌញ្ញ និងកូន ៤នាក់តាមបម្រើផងដែរ ហៅថា បញ្ចវគ្គិយ។

ព្រះអង្គបានលះបង់រាជវង្ស មហេសី បុត្រ ហើយលួចរត់ទៅសាងព្រះផ្នួសនៅវេលាកណ្ដាលរាត្រីស្ងាត់។ ដំបូងទ្រង់សិក្សាជាមួយព្រាហ្មណ៍ឈ្មោះអាឡារតាបស និងឧទកតាបស តែដោយពុំទទួលបានលទ្ធផលល្អ ទ្រង់ក៏ស្វែងរកសច្ចធម៌ តែមួយព្រះអង្គឯងរហូតបានត្រាស់ដឹងជាព្រះពុទ្ធព្រះនាម សមណគោតម។

ព្រះអង្គបានត្រាស់ដឹងជាព្រះពុទ្ធនៅថ្ងៃពុធ ១៥កើតខែពិសាខ ឆ្នាំរកា ក្នុងជន្មាយុ៣៥វស្សា។ បន្ទាប់ពីបានត្រាស់ដឹងនូវសម្មាសម្ពោធិញ្ញាណហើយ ព្រះពុទ្ធទ្រង់សំដែងធម្មទេសនាទូន្មានសត្វលោកដោយពុំប្រកាន់វណ្ណៈឡើយ។ អស់រយៈពេល៤៥ឆ្នាំ ព្រះអង្គតែងបំពេញពុទ្ធកិច្ច៥ប្រការជានិច្ច គឺៈ

ពេលព្រឹក ទ្រង់និមន្តបិណ្ឌបាតប្រោសសត្វលោក

ពេលរសៀល ទ្រង់សម្តែងធម្មទេសនាដល់សាធារណជន

ពេលព្រលប់ ទ្រង់ប្រទានឱវាទដល់ភិក្ខុសង្ឃ

ពេលកណ្ដាលអាធ្រាត្រ ទ្រង់ដោះស្រាយប្រស្នានៃពួកទេវតា

ពេលជិតភ្លឺ ទ្រង់ប្រមើលទតភ័ព្វសំណាងរបស់សត្វលោក។

នៅថ្ងៃ១៥កើតខែមាឃ ក្នុងវស្សាទី៤៥ ព្រះអង្គបានដាក់អាយុសង្ខារដោយប្រកាសប្រាប់មារថា ៣ខែទៀតព្រះអង្គនឹងចូលបរិនិព្វាន។

ព្រះអង្គចូលបរិនិព្វាននៅថ្ងៃអង្គារ ១៥កើតខែពិសាខ ឆ្នាំម្សាញ់ ក្នុងព្រះជន្ម៨០ វស្សា។

១.២-ប្រវត្តិព្រះពុទ្ធសាសនា

ព្រះពុទ្ធសាសនាមានដើមកំណើតនៅប្រទេសឥណ្ឌា នៅស.វ.ទី៦ មុនគ.ស។ កំណើតនេះប្រហាក់ប្រហែលគ្នានឹងកំណើតព្រហ្មញ្ញសាសនាដែរ (សម័យទីពីរនៃលទ្ធិព្រហ្មញ្ញសាសនា)។

លុះក្រោយមកក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទកនិស្កៈ ប្រមាណ ស.វ. ទី១ នៃគ.ស. ព្រះពុទ្ធសាសនាបានបែងចែកជាពីរនិកាយធំៗគឺ និកាយហីនយាន និងនិកាយមហាយាន។

និកាយហីនយានបែកចេញទៅទិសខាងត្បូងនៃប្រទេសឥណ្ឌា គេហៅថា «ទក្ខិណនិកាយ» ជាយានតូចចង្អៀតតាមន័យប្រៀបធៀបអាចផ្ទុកសត្វលោកទៅកាន់និព្វានបានតិចតួចណាស់ ពោលគឺ កម្របានសម្រេចដោយនិកាយនេះមានធម៌វិន័យហ្មត់ចត់បំផុត។ និកាយហីនយាននិយមធម៌ចាស់ គឺត្រូវគោរពប្រតិបត្តិតាមពុទ្ធឱវាទទាំងអស់ នៃព្រះពុទ្ធដែលទ្រង់បានសម្តែងរួចមកហើយ ពោលគឺមាននៅក្នុងគម្ពីរព្រះត្រៃបិដក។ និកាយនេះគោរពព្រះពុទ្ធសមណគោតម ដែលបានត្រាស់ដឹងនូវព្រះសម្មាសម្ពោធិញ្ញាណ ហើយដែលបានបរិនិព្វានទៅហើយ។ និកាយហីនយានចែកចេញជា៣៤និកាយ ប៉ុន្តែសព្វថ្ងៃនេះប្រទេសដែលនិយមនិកាយហីនយានផ្នែកថេរវាទ ដែលជានិកាយមួយក្នុងចំណោមនិកាយទាំង៣៤របស់ហីនយាន នោះមានប្រទេសកម្ពុជា លាវ ភូមា សិរីលង្កា និងប្រទេសថៃជាដើម។

និកាយមហាយាន បែកចេញទៅទិសខាងជើង ឬយើងហៅថា ឧត្តរនិកាយ ជាយានធំដែល អាចផ្ទុកសត្វលោកបានចំនួនច្រើនទៅកាន់គោលដៅគឺការជឿត្រឹមព្រះពោធិសត្វ ដែលអាចជួយណែនាំ ប្រោសសត្វលោកឱ្យរួចចាកផុតពីទុក្ខបាបកម្មទាំងឡាយ។ និកាយនេះនិយមធម៌ថ្មី គឺជាធម៌ដែល មានវិន័យធូរស្រាល គោរពតាមលទ្ធិ «អាចរិយវាទ» មានន័យថា គោរពតាមគ្រូអាចារ្យរបស់ខ្លួនតៗគ្នា ពុំមែនគោរពតាមព្រះពុទ្ធឱវាទរបស់ព្រះពុទ្ធសមណគោតមដូចនិកាយហីនយានទេ។ គេគោរពត្រឹមព្រះពោធិសត្វដូចជា៖

-**អវលោកិតេស្វរៈ** ជាព្រះពោធិសត្វដែលជួយសង្គ្រោះ និងផ្តល់នូវសេចក្តីសុខដល់សត្វលោក

-មញ្ជុស្រី ជាព្រះពោធិសត្វដែលកាន់សៀវភៅមួយ ព្រះវ៉ែនមួយ ជួនកាលកាន់ផ្កាឈូក មានតួនាទី ជាអ្នកស្វែងរកយុត្តិធម៌ គង់លើព្រះទីនាំងជាសត្វគោ និងមានរូបរាងក្មេងជានិច្ច

-**សមន្តភទ្រ** ជាព្រះពោធិសត្វដែលគ្រប់គ្រងអ្នកកាន់សាសនា គង់លើដំរីជាយានជំនិះ

-**មៃត្រេយ** ជាព្រះពោធិសត្វដែលនឹងបានត្រាស់ដឹងជាព្រះពុទ្ធទៅអនាគតបន្ទាប់ពី ព្រះសមណគោតម

-**ក្សិតិគតិ** ជាពោធិសត្វសម្រាប់ស្រង់មនុស្សពីស្ថាននរក

-**ប្រាជ្ញាបារមិតា** ជាពោធិសត្វភេទស្រី តំណាងឱ្យប្រាជ្ញាដ៏ឧត្តម មានរូបរាងជាទេពធិតាមួយព្រះអង្គ។

១.៣-លំហូរចូលនៃព្រះពុទ្ធសាសនាសាសនាមកកម្ពុជា

ឆ្លងកាត់តាមរយៈនៃការសិក្សាពុទ្ធសាសនប្រវត្តិ បានឱ្យយើងដឹងថា នៅក្នុងពុទ្ធស. វ. ទី៣ មានព្រះអរហន្តពីព្រះអង្គ គឺព្រះភិក្ខុសោណត្ថេរ និងព្រះឧត្តរត្ថេរ បាននិមន្តចេញមកផ្សព្វផ្សាយពុទ្ធវចនៈ របស់ព្រះពុទ្ធជាអង្គម្ចាស់ នៅដែនដីសុវណ្ណភូមិ តាមសេចក្ដីក្រាបបង្គំនិមន្តរបស់ព្រះបាទអសោក និងតាមព្រះរាជបញ្ជារបស់ព្រះមោគ្គល្លិបុត្តិស្សត្ថេរៈ។ នៅក្នុងគម្ពីរនោះ នៅបានបញ្ជាក់ទៀតថា ពីស. វ. ទី១ដល់ស. វ. ទី៥ នៃគ. ស. ព្រះពុទ្ធសាសនាត្រូវបានផ្សព្វផ្សាយចេញពីប្រទេសឥណ្ឌាជាច្រើនលើក ទៅភាគខាងកើតទៅដល់ មេហ្គាល់ ក្នុងជំនាន់នៃព្រះរាជវង្សគុប្តៈ ឯទិសអាគ្នេយ៍ផ្សាយទៅដល់ជ្រោយសុវណ្ណភូមិ ដែលរួមទាំងនគរហ្វូណនផងដែរ។

ប្រទេសខ្មែរយើងបានទទួលអរិយធម៌ឥណ្ឌា ទុកជាមត៌ក តាំងពីបុរាណកាលមក។ ព្រះពុទ្ធសាសនា ដែលបានមកប្រតិស្ឋាននៅលើដែនដីខ្មែរ ក៏ក្លាយទៅជាអរិយធម៌សម្រាប់ប្រទេស។ ខ្មែរបានរក្សាអរិយធម៌នេះ ទុកជាប្រពៃណីតពូជពង្ស រហូតមក។ សម័យដើមបុព្វជនខ្មែរ តែងតែគោរពលោកធាតុ គឺទឹក ដីភ្លើង ខ្យល់ អារក្ខ អ្នកតា ព្រះធរណី ព្រះពាយ ភ្នំ ដើមឈើ ជាទីពឹងទីរព្ទក សម្រាប់បង្រ្កាបភ័យតក់ស្លុត។

សម័យក្រោយមក ប្រជាជនខ្មែរបានជ្រើសរើសយកសាសនា ដែលខ្លួនយល់ឃើញថា ជាសរណៈឧត្តម អាចបង្រ្កាបភ័យតក់ស្លុតបាន អាចសម្រេចសេចក្ដីប្រាថ្នា និងសេចក្ដីសង្ឃឹមបាន ក៏យកព្រះពុទ្ធសាសនាជាទីពំនឹងរបស់ខ្លួន ពីព្រោះព្រះពុទ្ធសាសនាបានប្រៀនប្រដៅមនុស្សឱ្យចេះប្រើជីវិត តស៊ូយកឈ្នះ ជំនឿនៃបាតុភូតនិយមទាំងឡាយ។

តាមសិលាចារឹកវ៉ូកាញ់ នៅវៀតណាមខាងត្បូងបច្ចុប្បន្ន បញ្ជាក់ថា ព្រះពុទ្ធសាសនាទំនងជាចូលមកប្រតិស្ឋានក្នុងប្រទេសខ្មែរនៅស. វ.ទី២នៃ

គ.ស. ក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទស្រីមារៈឬហ្វាន់ចេម័ន[1]។

២-ទ្រឹស្តីសំខាន់ៗក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា

ព្រះពុទ្ធសាសនាជាសាសនាមនុស្សនិយម មិនមែនជាសាសនាទេវនិយមនោះទេ។ ព្រះពុទ្ធគឺជាមនុស្សធម្មតាដែលកើតឡើងក្នុងត្រកូលក្សត្រនាប្រទេសឥណ្ឌា។ ហេតុផលដែលនាំឱ្យទ្រង់ចេញសាង ព្រះផ្នួសនោះ ក្នុងគោលបំណងតែមួយ គឺការជួយសង្គ្រោះជីវិតមនុស្ស។ យ៉ាងនេះ ទើបយើងសង្កេតឃើញថាទ្រឹស្តីទស្សនៈរបស់ព្រះអង្គសុទ្ធតែទាក់ទងទៅនឹងជីវិតរស់នៅរបស់មនុស្សទាំងអស់[2]។

គោលសំខាន់ៗនៃទស្សនៈរបស់ព្រះពុទ្ធអង្គក្នុងការអប់រំមានដូចជា៖

២.១-អរិយសច្ចៈ

គឺការពិតដ៏ប្រសើរ ដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ដែលព្រះពុទ្ធអង្គទ្រង់ពិចារណា រកឃើញ។ អរិយសច្ចៈមាន៤គឺ៖

២.១.១-ទុក្ខអរិយសច្ចៈ

គឺទុក្ខជាសេចក្តីពិតដែលរមែងកើតដល់មនុស្សសត្វគ្រប់ៗគ្នាហើយពុំអាចជៀសផុតបានឡើយគ្រាន់តែខុសគ្នាត្រង់អ្នកខ្លះមានទុក្ខតិច អ្នកខ្លះមានទុក្ខច្រើនប៉ុណ្ណោះ។ ទុក្ខធំៗមាន៤គឺ៖

-ជាតិទុក្ខ *គឺទុកព្រោះមានកំណើត*

-ព្យាធិទុក្ខ *គឺទុកព្រោះមានជំងឺផ្សេងៗមកបៀតបៀន*

-ជរាទុក្ខ *គឺទុកព្រោះចាស់គ្រាំគ្រាទ្រុឌទ្រោម*

-មរណទុក្ខ *គឺទុក្ខព្រោះស្លាប់។*

ក្រៅពីទុក្ខធំៗ ៤យ៉ាងនេះនៅមានទុក្ខជាច្រើនប្រភេទទៀតដូចជាទុក្ខកើតឡើងដោយការព្រាត់ប្រាស់មិនបានសម្រេចបំណងអ្វីមួយ ទុក្ខព្រោះមិនមានទ្រព្យ ទុក្ខព្រោះសោកស្តាយ[3]។ល។

២.១.២-សមុទយអរិយសច្ចៈ

គឺទុក្ខជាសេចក្តីពិតដែលកើតឡើងមកអំពហេតុឬឬសគល់ពិតប្រាកដ។ ហេតុដែលនាំឱ្យមានទុក្ខមានពីរធំៗ គឺ តណ្ហា និងអវិជ្ជា។ តណ្ហា គឺសេចក្តីស្រេកឃ្លាន សេចក្តីប្រាថ្នា សេចក្តីលោភលន់ចង់មានចង់បានអ្វីៗគ្រប់បែបយ៉ាងមិនចេះឆ្អែត មិនចេះចប់។ អវិជ្ជា គឺជាសេចក្តីល្ងង់ខ្លៅឬមិនដឹងមិនយល់នូវហេតុដែលនាំឱ្យមានទុក្ខ។ អវិជ្ជានេះ នាំ

[1] *ត្រឹង ងា៖ **អរិយធម៌ខ្មែរ** ការផ្សាយរបស់អ្នកនិពន្ធ គ.ស.១៩៧៥ ទំព័រទី៣១*

[2] *សាកលវិទ្យាល័យបៀលប្រាយ៖ **សិល្បៈនៃការរស់នៅ** ឯកសារប្រើប្រាស់ផ្ទៃក្នុង ឆ្នាំ២០១៥ ទំព័រ ២០*

[3] *ប៉ាង ខាត់៖ **ព្រះត្រៃបិដកជាភាសាខ្មែរ** ភ្នំពេញ ការផ្សាយរបស់ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ព.ស. ២៥៣៨ គ.ស. ១៩៩៥*

ឱ្យកើតមានតណ្ហាឡើង។ តណ្ហារបស់មនុស្សគ្មានព្រំដែនកំណត់នោះទេ។

២.១.៣-និរោធអរិយសច្ចៈ

គឺជាការរួចស្រលះ ឬការរំលត់ទុក្ខជាសេចក្តីពិត។ កន្លែងរំលត់ទុក្ខគឺនិព្វាន។ ដើម្បីរំលត់ទុក្ខឱ្យអស់រលីងត្រូវបំបាត់ឬរំលើងឫសគល់នៃទុក្ខ ពោលគឺបំបាត់អវិជ្ជារំលាយតណ្ហាប្រៀបបានទៅនឹងការរំលើងឫសកែវដើមឈើឱ្យអស់ទើបដើមឈើនោះលែងដុះលូតលាស់បាន។ តើយើងត្រូវធ្វើដូចម្តេចដើម្បីរំលត់ទុក្ខ?

២.១.៤-មគ្គអរិយសច្ចៈ

គឺផ្លូវឬមធ្យោបាយនាំឱ្យផុតទុក្ខជាសេចក្តីពិត។ដើម្បីរំលត់ទុក្ខហើយទៅដល់និព្វាន ព្រះពុទ្ធបានបញ្ជាក់ថាត្រូវប្រកាន់ផ្លូវកណ្តាល(មជ្ឈិមប្បដិបទា) ហើយប្រតិបត្តិយ៉ាងខ្ជាប់ខ្ជួននូវមគ្គ៨យ៉ាង(អដ្ឋង្គិកមគ្គ) គឺ៖

-សម្មាទិដ្ឋិ ការយល់ឃើញត្រូវ។ ការយល់ឃើញពិតនូវសភាវធម៌ទាំងពួងឃើញតាមអរិយសច្ចៈទាំង៤ហើយពេញចិត្តនឹងប្រតិបត្តិតាមផ្លូវត្រូវដើម្បីបំបាត់នូវអវិជ្ជា និងតណ្ហា។

-សម្មាសង្កប្ប ការត្រិះរិះត្រូវ។ គឺត្រិះរិះក្នុងការមិនព្យាបាទមិនបៀតបៀនចំពោះមនុស្សសត្វទូទៅ។ ការត្រិះរិះត្រឹមត្រូវនាំឱ្យជួបប្រទះផលល្អ និងសេចក្តីសុខចម្រើន។

-សម្មាវាចា វាចាត្រឹមត្រូវ។ គឺសំដីត្រឹមត្រូវវៀរចាកវចីទុច្ចរិត៤យ៉ាងគឺ៖

មុសាវាទ គឺពាក្យមិនពិត ពាក្យកុហកបោកប្រាស់។

បិសុនាវាទ គឺពាក្យស៊កសៀតញុះញង់ បំបែកបំបាក់។

ផរុសវាទ គឺពាក្យជេរប្រទេចតិះដៀល ដៀមដាម។

សម្ផប្បលាបាវាទ គឺពាក្យផ្តេសផ្តាស ឡេះឡោះ អត់ប្រយោជន៍។

-សម្មាកម្មន្ត ការងារត្រឹមត្រូវ។ គឺប្រព្រឹត្តល្អ វៀរចាកកាយទុច្ចរិត៣យ៉ាងគឺ៖

បាណាគឺការសម្លាប់សត្វមានជីវិត។

អទិន្នា គឺការលួចទ្រព្យអ្នកដទៃ។

កាមេ គឺការប្រព្រឹត្តខុសខាងផ្លូវកាមជាមួយកូន ប្តី ឬប្រពន្ធអ្នកដទៃ។

-សម្មាអាជីវ ការចិញ្ចឹមជីវិតត្រឹមត្រូវ។ គឺវៀរចាកការចិញ្ចឹមខុសគន្លងធម៌ ដូចជា លួចប្លន់ទ្រព្យសម្បត្តិ ធ្វើជំនួញទុច្ចរិតជាដើម។

-សម្មាវាយាម ការព្យាយាមត្រឹមត្រូវ។ គឺព្យាយាមតាមផ្លូវចិត្តគំនិតដូចជាការពារកុំឱ្យមានបាបអកុសលឬសៅហ្មង

កើតឡើងក្នុងសន្តានចិត្ត និងព្យាយាមខាងផ្លូវកាយដូចជាការព្យាយាមធ្វើអំពើល្អគ្រប់បែបយ៉ាង ព្យាយាមរក្សាអំពើល្អគ្រប់បែបយ៉ាងដែលកើតឡើងជាដើម។

-**សម្មាសតិ** សតិត្រឹមត្រូវ។ គឺការរំលឹកនឹកឃើញនិងដឹងខ្លួនជានិច្ច។ គេចាត់ទុកសតិជាឆ្មាំទ្វារដ៏ប្រសើរក្នុងការឃ្លាំមើល ការពារកុំឱ្យគ្រឿងវិញ្ញាណផ្សេងៗ មានភ្នែក ត្រចៀក អណ្តាតច្រមុះ កាយទទួលអារម្មណ៍អាក្រក់បាន។

-**សម្មាសមាធិ** ការធ្វើសមាធិត្រឹមត្រូវ។ គឺការចម្រើនភាវនាដើម្បីតម្កល់ចិត្តឱ្យនឹងមិនឱ្យរវើររវាយ អណ្តែតអណ្តូងពោល គឺតាំងចិត្តឱ្យស៊ប់ជានិច្ចក្នុងអារម្មណ៍តែមួយ។

អរិយសច្ចៈទាំង៤ខាងលើប្រៀបដូចជា"ជំងឺ ហេតុនៃជំងឺ ថ្នាំព្យាបាលនិងវិធីព្យាបាល"[4]។

២.២-ទស្សនៈកម្មផល

តាមភាសាសម្រាប់ក្មេង កម្ម និងផលត្រូវបានគេពន្យល់ថា"ធ្វើល្អ អំពើល្អនឹងកើតចំពោះអ្នក" នៅក្នុងបច្ចុប្បន្នជាតិ និងអនាគតជាតិ។ កម្ម និងផលត្រូវគេប្រដូចទៅនឹងការដាំដុះដែលថា "បើអ្នកសាបព្រោះ គ្រាប់ពូជល្អ អ្នកនឹងប្រមូលបាននូវភោគផលល្អ"។ បើតាមលក្ខណៈវិទ្យាសាស្ត្រ កម្ម និងផលត្រូវបានគេពន្យល់ថា បើហេតុល្អ ផលក៏ល្អដែរ បើហេតុអាក្រក់ ផលក៏អាក្រក់ដែរ"[5]។

ពាក្យថា"កម្ម"មានន័យថា អំពើការងារ ឬកិច្ចការ ដែលមនុស្សម្នាក់បានប្រព្រឹត្តដោយកាយក្តី វាចាក្តី ចិត្តក្តី។ ពាក្យថា"ផល"មានន័យថា ផ្លែផ្កាដែលលេចចេញមកអំពីកម្ម។ មនុស្សជាអ្នកសាងកម្មដោយខ្លួនឯង ហើយត្រូវទទួលយកផលនៃកម្មនោះដោយខ្លួនឯងដែរ។

ដូច្នេះ តាមទស្សនៈពុទ្ធនិយម មនុស្សដែលមានលក្ខណៈអាក្រក់ល្អ មានក្រ សខ្មៅ ខ្ពៅប្រាជ្ញ កាចស្លូត។ល។ គឺមកពីការកសាងឬអំពើរបស់មនុស្សម្នាក់ៗនេះឯង។ អំពើល្អ និងអំពើអាក្រក់ពុំអាចលុបលាងឬសងគ្នាបានទេ។ អំពើល្អរមែងផលិតផលល្អ អំពើអាក្រក់រមែងផលិតផលអាក្រក់។ ផលនៃកម្មមិនសាបសូន្យទេ គ្រាន់តែទទួលយូរឬឆាប់ប៉ុណ្ណោះ។ កម្មខ្លះផ្តល់ផលភ្លាមៗក្នុងបច្ចុប្បន្នជាតិ។ កម្មខ្លះទៀតផ្តល់ផលនូវ

[៤] ឆយ យីហ៊ាង៖ *ពុទ្ធសាសនានិងបញ្ហាអប់រំ* បទន្តរាគមន៍ក្នុងសិក្ខាសាលាជាតិស្តីពី "**ស្ថានភាពសាសនានៅកម្ពុជានាពេលបច្ចុប្បន្ន**" រៀបចំដោយវិទ្យាស្ថានមនុស្សសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសង្គម នៃរាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា ឆ្នាំ២០០២

[៥] K.Sri Dhammanada : ***What Buddhists Believe***, Expanded & revised edition edition, Taiwan 1993 p.88

ជាតិខាងមុខ បន្ទាប់ពីជាតិបច្ចុប្បន្ននេះ ឬក្នុងជាតិជាលំដាប់តៗទៅទៀត[6] ។

២.៣-ទ្រឹស្តីបដិច្ចសមុប្បាទ

ទ្រឹស្តីនេះ គឺជាការបង្រៀនដ៏សំខាន់បំផុតរបស់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ហើយមានលក្ខណៈជ្រាលជ្រៅទៀត ផង។ ជាញឹកញាប់ ព្រះអង្គទ្រង់បានសំដែងអំពីបទពិសោធន៍នៃការត្រាស់ដឹងរបស់ទ្រង់តាមរបៀបពីរយ៉ាងគឺៈ ទីមួយ គឺទ្រង់ឈ្វេងយល់នូវអរិយសច្ចៈបួន មួយទៀតទ្រង់ឈ្វេងយល់អំពីទ្រឹស្តីបដិច្ចសមុប្បាទ។ ទ្រឹស្តីនេះបញ្ជាក់ថា បើនេះមាន នោះក៏មាន បើនេះរលត់ នោះក៏រលត់ បើនេះកើតឡើង នោះក៏កើតឡើង[7] ។

ដូច្នេះ ពុំមានភាវៈណាមួយកើតឡើងដាច់តែឯងដោយគ្មានហេតុបច្ច័យទាក់ទងគ្នានោះទេ។ ចំពោះដំណើរកើត-ស្លាប់នៃមនុស្ស ទ្រឹស្តីបដិច្ចសមុប្បាទបានលើកយកការទាក់ទងគ្នារវាងបុព្វហេតុទាំង១២ មកពន្យល់ដូចតទៅ៖

អវិជ្ជា នាំឱ្យកើត សង្ខារ
សង្ខារ នាំឱ្យកើត វិញ្ញាណ
វិញ្ញាណ នាំឱ្យកើត នាមរូប
នាមរូប នាំឱ្យកើត អាយតនៈ
អាយតនៈ នាំឱ្យកើត ផស្សៈ
ផស្សៈ នាំឱ្យកើត វេទនា
វេទនា នាំឱ្យកើត តណ្ហា
តណ្ហា នាំឱ្យកើត ឧបាទាន
ឧបាទាន នាំឱ្យកើត ភព
ភព នាំឱ្យកើត ជាតិ
ជាតិ នាំឱ្យកើត ជរា
ជរា នាំឱ្យកើត មរណៈ។

បើមានជាតុណាមួយកើតឡើង ជាតុឯទៀតៗ ឬភាវៈឯទៀតៗ ក៏កើតឡើងបន្តបន្ទាប់គ្នា។ នោះ មានន័យថា កាលបើអវិជ្ជាកើតមានហើយ អវិជ្ជានោះនាំឱ្យកើតសង្ខារ ឯសង្ខារនោះនាំឱ្យកើតវិញ្ញាណ ហើយបន្តគ្នារហូតដល់ជរាមរណៈ។ ផ្ទុយទៅវិញ បើអវិជ្ជារលត់ សង្ខារក៏រលត់ រលត់តៗគ្នាលុះត្រាតែអស់រលីង។ ទំនាក់ទំនងគ្នាទៅវិញទៅមក បែបនេះមានសភាពដូចច្រវាក់ ដែលប្រទាក់គ្នាជាកម្រងឬជារង្វង់ពុំមានចុងពុំមានដើម ហើយមានចលនាវិលចុះវិលឡើងមិនចេះចប់[8]។

២.៤-ទស្សនៈអនត្តា

អនត្តាមានន័យថា គ្មានអ្វីដែលជារបស់ខ្លួន អ្វីៗដែលកើតមាននៅលើខ្លួនយើងទាំងដៃ ជើង សក់ ជីវិតសុទ្ធតែជារបស់ពុំស្ថិតនៅក្នុងខ្លួនយើងទេ ព្រោះ

[6] ត្រឹង ង៉ា៖ ***អរិយធម៌ខ្មែរ*** ដ.ឯ.ម. ទំព័រទី៣៤

[7] K.Sri Dhammanada : ***What Buddhists Believe***, op. cit. p.106

[8] ត្រឹង ង៉ា៖ ***អរិយធម៌ខ្មែរ*** ដ.ឯ.ម. ទំព័រទី៤០-៤១

សក់អាចស្កូវធ្មេញអាចបាក់ ដោយមិនស្រប តាមបំណងប្រាថ្នារបស់មនុស្សឡើយ។

តាមទស្សនៈនេះ ព្រះពុទ្ធអង្គទ្រង់ទូន្មានមនុស្សដែលគិតតែលោភលន់ គិតតែបំពេញតែតណ្ហា របស់ខ្លួននោះថា ទីបញ្ចប់ទៅខ្លួនមនុស្សក៏ត្រូវរលាយបាត់បង់ទៅវិញជាមិនខាន។ ការពោលបែបនេះធ្វើឱ្យមនុស្សចេះបើកចិត្តឱ្យទូលាយ កុំចង្អៀតចង្អល់ ត្រូវចេះពិចារណា ចេះគិតដល់អ្នកដទៃផងកុំគិតតែខ្លួនឯងពេក។ កាលណាបុគ្គលណាមួយគិតតែអត្ត(គិតតែខ្លួន) ផលប្រយោជន៍ខ្លួន នោះវានឹងបង្កើតភាពលោភលន់ ហើយភាពលោភលន់នេះបង្កើតបានទៅជាគ្រោះថ្នាក់នៃជីវិត ធ្វើជីវិតមិនឱ្យបានសុខសាន្ត។

អ្វីៗដែលបានលើកយកមកសិក្សានេះ គ្រាន់តែជាការលើកយកទស្សនៈសំខាន់ៗរបស់ព្រះពុទ្ធសាសនា ដើម្បីជាគោលឆ្ពោះទៅរកការប្រតិបត្តិនៅក្នុងជីវិតរស់នៅរបស់មនុស្ស ដើម្បីមនុស្ស និងសង្គមមនុស្សតែប៉ុណ្ណោះ។

ធម្មសង្វេគទាក់ទងនឹងអនត្តា៖

អនិច្ចាសង្ខាររូបយើងអើយ　　កើតបានមកហើយមិនទៀងទាត់
តែងតែប្រទះក្តីវិបត្តិ　　ប្រែប្រួលប្រាស់ព្រាត់ជាប្រាកដ។
ដើមឡើយរូបអើយក្រ្តផូរផង់　　សម្បុរសមទ្រង់ប្រុសស្រីត្អែ
ល្អល្អះអស់អង្គសាច់បរិសុទ្ធ　　រូបអើយនេះព្រាត់ប្រែគ្មានសល់។
បាក់ធ្មេញសក់ស្កូវភ្នែកងងឹត　　ប្រែស្បែកជ្រីវស្វិតសព្វសាកល
ប្រែទាំងរូបកាយយើងទុព្វល　　សាច់ឈាមសោកសល់ដល់រូបស្លាប់។

២.៥-ការរក្សាសីល

ប្រជាជនដែលបានថ្វាយខ្លួនចូលក្នុងសំណាក់ព្រះពុទ្ធសាសនា គេហៅថា ឧបាសក ឧបាសិកា ជាអ្នករក្សានូវសីល ទាននិងភាវនា។ អ្នកខ្លះរក្សាសីលប្រាំ ហៅថានិច្ចសីលឬបញ្ចសីល។ អ្នកខ្លះទៀតរក្សានូវសីលប្រាំបី ហៅថាឧបោសថសីលឬអដ្ឋសីល។ ចំណែកអ្នកមួយចំនួនទៀត អាចរក្សាបានរហូតដល់សីលដប់ ដែលគេហៅថាអតិរេកសីលឬទសសីល។

២.៥.១-សីល៥

១-បាណាតិបាតា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូមសមាទាននូវសិក្ខាបទ គឺចេតនាជាហេតុ

វៀរចាកកិរិយាធ្វើសត្វមានជីវិតឱ្យធ្លាក់ចុះកន្លង គឺសម្លាប់សត្វ។

២-អទិន្នាទានា វេរមណី សិក្ខាបទំ ស មា ទិ យា មិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូម សមាទាននូវសិក្ខាបទ គឺចេតនា ជាហេតុវៀរចាកកិរិយាកាន់យកនូវវត្ថុដែលគេមិនបានឱ្យដោយកាយ ឬដោយវាចា។

៣-កាមេសុ មិច្ឆាចារា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូមសមាទាននូវសិក្ខាបទ គឺចេតនា ជាហេតុវៀរចាកកិរិយាប្រព្រឹត្តខុសក្នុងកាមទាំងឡាយ។

៤-មុសាវាទា វេរមណី សិក្ខាបទំ ស មា ទិ យា មិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូម សមាទាននូវសិក្ខាបទ គឺចេតនា ជាហេតុវៀរចាកកិរិយាពោលនូវពាក្យកុហក។

៥-សុរាមេរយមជ្ជប្បមាទដ្ឋានា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូមសមាទាននូវសិក្ខាបទគឺចេតនាជាហេតុវៀរចាកកិរិយាជាទីតាំងនៃសេចក្តីប្រមាទគឺផឹកនូវទឹកស្រវឹងគឺសុរានិងមេរ័យ។

២. ៥. ២- សីល៨

១-បាណាតិបាតា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូម សមាទាននូវសិក្ខាបទ គឺចេតនាជាហេតុវៀរចាកកិរិយាធ្វើសត្វមានជីវិតឱ្យធ្លាក់ចុះកន្លង គឺសម្លាប់សត្វ។

២-អទិន្នាទានា វេរមណី សិក្ខាបទំ ស មា ទិ យា មិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូម សមាទាននូវ សិក្ខាបទ គឺចេតនា ជាហេតុវៀរចាកកិរិយា កាន់យកនូវវត្ថុដែលគេមិនបានឱ្យដោយកាយឬដោយវាចា។

៣-អព្រហ្មចរិយា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូម សមាទាននូវ សិក្ខាបទ គឺចេតនា ជាហេតុវៀរចាកកិរិយាប្រព្រឹត្តនូវធម៌មិនប្រសើរ គឺសេពនូវមេថុនធម្ម។

៤-មុសាវាទា វេរមណី សិក្ខាបទំ ស មា ទិ យា មិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូម សមាទាននូវ សិក្ខាបទ គឺចេតនា ជាហេតុវៀរចាកកិរិយាពោលនូវពាក្យកុហក។

៥-សុរាមេរយមជ្ជប្បមាទដ្ឋានា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូមសមាទានសិក្ខាបទគឺចេតនាជាហេតុវៀរចាកកិរិយាជាទីតាំងនៃសេចក្តីប្រមាទគឺផឹកនូវទឹកស្រវឹងគឺសុរានិងមេរយ។

៦-វិកាលភោជនា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូម សមាទាននូវ សិក្ខាបទ គឺចេតនា ជាហេតុវៀរចាកកិរិយាបរិភោគនូវភោជនាហារក្នុងកាលខុស។

៧-នច្ច គីត វាទិត វិសូកទស្សន មាលា គន្ធ វិលេបន ធារណ មណ្ឌន វិភូ

សនដ្ឋានា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូមសមាទាននូវសិក្ខាបទ គឺចេតនា ជាហេតុវៀរចាកកិរិយារាំ ច្រៀង ប្រគុំ និងមើលនូវល្បែងដែលជាសត្រូវដល់កុសលធម៌និងកិរិយាទ្រទ្រង់នូវប្រដាប់តាក់តែង ស្អិតស្អាងរាងកាយ ដោយផ្កាកម្រង គ្រឿងក្រអូប និងគ្រឿងលាបផ្សេងៗ។

៨-ឧច្ចាសយន មហាសយនា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូមសមាទាននូវសិក្ខាបទ គឺចេតនាជាហេតុវៀរចាកទីសេនាសនៈដ៏ខ្ពស់ហួសប្រមាណនិងទីសេនាសនៈដ៏ប្រសើរ។

២. ៥. ៣- សីល១០

១-បាណាតិបាតា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូមសមាទាននូវ សិក្ខាបទ គឺចេតនាជាហេតុវៀរចាកកិរិយាធ្វើសត្វមានជីវិតឱ្យធ្លាក់ចុះកន្លង គឺសម្លាប់សត្វ។

២-អទិន្នាទានា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូមសមាទាននូវ សិក្ខាបទ គឺចេតនា ជាហេតុវៀរចាកកិរិយាកាន់យកនូវវត្ថុដែលគេមិនបានឱ្យដោយកាយ ឬដោយវាចា។

៣-អព្រហ្មចរិយា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូមសមាទាននូវ សិក្ខាបទ គឺចេតនា ជាហេតុវៀរចាកកិរិយាប្រព្រឹត្តនូវធម៌មិនប្រសើរ គឺសេពនូវមេថុនធម្ម។

៤-មុសាវាទា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូមសមាទាននូវ សិក្ខាបទ គឺចេតនា ជាហេតុវៀរចាកកិរិយាពោលនូវពាក្យកុហក។

៥-សុរាមេរយមជ្ជប្បមាទដ្ឋានា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូមសមាទាននូវសិក្ខាបទគឺចេតនាជាហេតុវៀរចាកកិរិយាជាទីតាំងនៃសេចក្ដីប្រមាទគឺផឹកនូវទឹកស្រវឹងគឺសុរានិងមេរ័យ។

៦-វិកាលភោជនា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូមសមាទាននូវ សិក្ខាបទ គឺ ចេតនា ជាហេតុវៀរចាកកិរិយាបរិភោគនូវភោជនាហារក្នុងកាលខុស។

៧-នច្ចគីត វាទិត វិសូកទស្សន វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ ខ្ញុំព្រះករុណាសូមសមាទានសិក្ខាបទគឺចេតនាជាហេតុវៀរចាកកិរិយារាំច្រៀងប្រគុំនិងមើលនូវល្បែងដែលជាសត្រូវដល់កុសលធម៌។

៨-មាលាគន្ធ វិលេបន ធារណ មណ្ឌន វិភូសនដ្ឋានា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូមសមាទាននូវ សិក្ខាបទ គឺចេតនា ជាហេតុ

វៀរចាកកិរិយា ទ្រទ្រង់នូវប្រដាប់តាក់តែង ស្អិតស្អាង រាងកាយ ដោយផ្កាកម្រង និងគ្រឿងលាបផ្សេងៗ។

៩-ឧច្ចាសយន មហាសយនា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូមសមាទាននូវ សិក្ខាបទ គឺ ចេតនា ជាហេតុវៀរចាកទីសេនាសនៈដ៏ខ្ពស់ហួសប្រមាណ និងទីសេនាសនៈដ៏ប្រសើរ។

១០-ជាតរូប រជតប្បដិគ្គហណា វេរមណី សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ ខ្ញុំព្រះករុណា សូមសមាទាននូវសិក្ខាបទគឺ ចេតនាជាហេតុវៀរចាកកិរិយាទទួលកាន់យកនូវមាសនិងប្រាក់ដោយខ្លួនឯងឬប្រើអ្នកដទៃឱ្យទទួលកាន់យកហើយត្រេកអរចំពោះមាសនិងប្រាក់នោះ[9]*។*

៣-ឥទ្ធិពលព្រះពុទ្ធសាសនាក្នុងសង្គមខ្មែរ

ឥទ្ធិពលព្រះពុទ្ធសាសនបានចាក់ឫសយ៉ាងរឹងមាំក្នុងសង្គមខ្មែរ ទំនោរខ្មែរ និងព្រលឹងខ្មែរតាំងពីសាសនានេះមានអត្ថិភាពក្នុងសង្គមខ្មែររហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ន។ ជាពិសេស ឥទ្ធិពលនៃលទ្ធិពុទ្ធនិយមនេះមានជាអាទិ៍នៅក្នុងជំនឿ ទំនៀមទម្លាប់ប្រពៃណី សិល្បៈ និងអក្សរសិល្ប៍។

៣.១-ជំនឿ

ឥទ្ធិពលព្រះពុទ្ធសាសនា បានបណ្តាលឱ្យកើតមានជំនឿផ្សេងៗជាច្រើន ដូចជា ជំនឿលើបុណ្យ បាប កម្ម ផល ស្ថានសួគ៌ ស្ថាននរក សច្ចៈ សុចរិត និងយុត្តិធម៌។ល។

***ជំនឿបុណ្យ បាបៈ** ធ្វើបុណ្យបានបុណ្យ ធ្វើបាបបានបាប ឬធ្វើល្អបានល្អ ធ្វើអាក្រក់បានអាក្រក់។ ជំនឿបែបនេះធ្វើឱ្យមនុស្សប្រព្រឹត្តនូវអំពើល្អ ស្គាល់បុណ្យ ស្គាល់បាប គុណ ទោស និងរស់នៅប្រកបដោយសីលធម៌ ព្រហ្មវិហារធម៌និងមនុស្សធម៌។ ទ្រឹស្តីព្រះពុទ្ធសាសនាបានបញ្ជាក់ឱ្យឃើញច្បាស់ក្នុងគតិយុត្តិធម៌ថា ធ្វើបុណ្យបានបុណ្យ ធ្វើបាបបានបាប*[10]*។*

***ជំនឿកម្ម ផលៈ** តាមលទ្ធិពុទ្ធសាសនា អ្នកដែលធ្វើកម្មល្អរមែងបានទទួលនូវផលល្អ ចំណែកអ្នកដែលធ្វើកម្មអាក្រក់ តែងទទួលបាននូវផលអាក្រក់។ ទ្រឹស្តីព្រះពុទ្ធសាសនា បង្រៀនមនុស្សឱ្យ វៀរចាកអំពើអាក្រក់ ដែលជាអកុសលកម្ម ហើយឱ្យប្រព្រឹត្តតែអំពើល្អ*

[9] *វ៉ា យ៉ាវៈ* ***នមស្ការព្រះរតនត្រ័យ*** *ការផ្សាយរបស់អង្គការសន្តិសេនា គ. ស. ២០១១ទំព័រទី១៦-២៥*

[10] *យូ ឡូនៈ* ***ទស្សនគតិពុទ្ធសាសនា*** *ភ្នំពេញ ការផ្សាយរបស់អ្នកនិពន្ធ ឆ្នាំ១៩៩៧ ទំព័រទី២៦*

ដែលជាកុសលកម្មគ្រប់ច្រកផ្លូវទាំងបី គឺ កាយ វាចា ចិត្ត។ ព្រះពុទ្ធទ្រង់បាន ប្រទានឱវាទបីយ៉ាងគឺ៖

ឱ្យវៀរចាកទុច្ចរិត គឺការដែល ប្រព្រឹត្តអាក្រក់ ដោយកាយ វាចា ចិត្ត។

ឱ្យប្រកបសុចរិត គឺប្រព្រឹត្តល្អ ដោយកាយ វាចា ចិត្ត។

ធ្វើចិត្តឱ្យបរិសុទ្ធហ្មត់ចត់ ចាក គ្រឿងសៅហ្មង មានលោភៈ ទោសៈ មោហៈជាដើម។

ជំនឿលើកម្ម ផល ជាទស្សនៈ ទ្រឹស្តីនៃលទ្ធិព្រះពុទ្ធសាសនាដែលមាន ចែងបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់ថាបើធ្វើកម្មល្អ រមែងបានទទួលនូវផលល្អ បើធ្វើកម្ម អាក្រក់ រមែងទទួលនូវផលអាក្រក់ ដោយចៀសមិនផុត។ នៅក្នុងរឿងគូលី កំណែន យាយម៉ុកបាននិយាយតួញត្អែ ប្រាប់តាង៉ែតថា កម្មរបស់យើងទេ! ឪវា អើយ។ យើងរាស្ត្រត្រូវតែទទួលកម្មនេះ ព្រោះយើងបានធ្វើបុណ្យពីជាតិមុនមិន បានល្អ[11]។

ជំនឿស្ថានសួគ៌ ស្ថាននរក៖ តាំង ពីយូរលង់ណាល់មកហើយ ពុទ្ធ សាសនិកខ្មែរយើងមានជំនឿថា ពុំ មែនមានតែស្ថានមនុស្សប៉ុណ្ណោះទេ គឺ នៅមានស្ថានសួគ៌និងស្ថាននរកទៀត។ អ្នកដែលប្រព្រឹត្តនូវអំពើល្អ នៅពេល ស្លាប់ទៅបានទៅកើតនៅស្ថានសួគ៌ សោយសម្បត្តិទិព្វ រីឯអ្នកដែលប្រព្រឹត្ត អំពើអាក្រក់វិញ នៅពេលស្លាប់ទៅត្រូវ ចុះទៅស្ថាននរក រងទុក្ខវេទនាជាក់ជា មិនខាន។ ដោយមានជំនឿដូច្នេះហើយ បានជាប្រជារាស្ត្រខ្មែរដែលគោរព និង ជឿជាក់លើព្រះពុទ្ធសាសនា ពុំហ៊ាន ប្រព្រឹត្តអំពើអាក្រក់ ព្រោះខ្លាចពេល ដែលខ្លួនស្លាប់ទៅត្រូវចុះទៅស្ថាននរក។

ជំនឿសច្ចៈ សុចរិត យុត្តិធម៌: ប្រជារាស្ត្រខ្មែរតែងមានជំនឿទៅលើអ្វី ដែលជាការពិត អ្វីដែលត្រឹមត្រូវ និង សមរម្យ។ អ្នកណាក៏ស្រឡាញ់ សច្ចៈ សុចរិត និងយុត្តិធម៌ដែរ។ ជំនឿទាំងនេះ កើតមាននៅក្នុងសង្គមខ្មែរតាំងពីយូរ ណាស់មកហើយ ហើយជាកត្តាយ៉ាង សំខាន់មួយដែលជួយរុញច្រានមនុស្ស ខ្មែរឱ្យមានសីលធម៌ មនុស្សធម៌ ស្គាល់ អំពើល្អអាក្រក់ និងប្រកាន់នូវពាក្យពិត ទៀងត្រង់។ លោកសូក្រាត ជាទស្សនវិទូ ជនជាតិក្រិច សុខចិត្តលះបង់ជីវិតដើម្បី ការពារនូវសេចក្តីពិតទៀងត្រង់។

៣.២-ទំនៀមទម្លាប់ប្រពៃណី

មានទំនៀមទម្លាប់ប្រពៃណីជា ច្រើន ជាប់ទាក់ទងទៅនឹងព្រះពុទ្ធសាស

---

[11] អ៊ឹម ចុក៖ *គូលីកំណែន* ភ្នំពេញ ការផ្សាយរបស់ក្រសួងអប់រំ យុវជននិងកីឡា ឆ្នាំ២០០២ ទំព័រទី៦

នាដូចជាពិធីរៀបមង្គលការ ពិធីបុណ្យសព និងពិធីបុណ្យផ្សេងៗទៀត។

ពិធីរៀបមង្គលការ:តាមប្រពៃណីបុរាណ ពិធីរៀបមង្គលការប្រព្រឹត្តទៅចំនួនបីថ្ងៃគឺថ្ងៃចូលរោង ថ្ងៃស៊ីកំណត់ និងថ្ងៃសំពះ។ នៅថ្ងៃទី២នៃពិធីមង្គលការគេនិមន្តព្រះសង្ឃចម្រើនព្រះបរិត្ត ដើម្បីឱ្យមានសិរីសួស្តីដល់គូស្វាមីភរិយាថ្មី។ នៅពេលព្រះសង្ឃចម្រើនព្រះបរិត្តនោះ សាមីខ្លួនទាំងពីរនាក់ត្រូវចេញមកស្តាប់ហើយទទួលទឹកមន្តដើម្បីឱ្យជ្រះចង្រៃនិងរោគាផ្សេងៗហើយឱ្យបានសេចក្តីសុខចម្រើនផង។

ក្រោយរៀបការបានបីថ្ងៃគេនាំគូស្វាមីភរិយាថ្មីនេះ ដោយយកផ្កាស្លាច្បងចំអាបបង្អែម ស្លាបារីទៅថ្វាយបង្គំសុំពរពីព្រះសង្ឃនៅឯវត្ត ហើយឱ្យព្រះសង្ឃបាចផ្កាស្លានោះ ដើម្បីប្រសិទ្ធពរជ័យឱ្យបានសេចក្តីសុខចម្រើនតរៀងទៅ។

នៅពេលស្លាប់: នៅក្នុងគ្រួសារខ្មែរ កាលបើមានមនុស្សស្លាប់ គេតែងរៀបចំធ្វើបុណ្យ ជូនដំណើរខ្មោចនោះ តាមទំនៀមទម្លាប់ ដែលប្រែប្រួលទៅតាមសម័យកាល និងប្លែកៗគ្នា តាមតំបន់នីមួយៗ។ ខ្មែរចាត់ទុកពិធីបុណ្យខ្មោច ឬបូជាសពជាករណីយកិច្ចមួយដែលគ្រួសារសពត្រូវបំពេញ។ កាលណាគេរំលងប្រពៃណីនេះ ដោយទុកឱ្យឪពុកម្តាយ ជីដូនជីតា បង ប្អូន ស្លាប់ដូចសត្វជាតុនោះ គេនឹងត្រូវទទួលការ រិះគន់ពីសង្គមហើយនឹងមានការស្តាយក្រោយជាមិនខាន។

នៅពេលជិតស្លាប់គេនិមន្តព្រះសង្ឃ៤អង្គ ឬមួយអង្គក៏បាន មកសូត្រធម៌ឱ្យអ្នកជំងឺស្តាប់។ នៅពេលធ្វើបុណ្យសព និងពេលហែសពយកទៅបូជា សុទ្ធតែត្រូវការព្រះសង្ឃចូលរួម។

ពិធីបុណ្យផ្សេងៗ ប្រជារាស្ត្រខ្មែរជាអ្នកកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា។ គេតែងមានជំនឿលើកម្មផល បាប នរក សួគ៌ និព្វាន ។ល។ ជាពិសេសគេជឿថាមានជាតិខាងមុខទៀតបានសេចក្តីថាមនុស្សយើង កាលណាស្លាប់ទៅមិនសូន្យទេ គឺត្រូវទៅកើតទៀត។ ដូច្នេះ ដើម្បីវេទនាខ្សែជីវិតគេឱ្យបានល្អប្រសើរទៅអនាគត គេនិយមធ្វើបុណ្យទានផ្សេងៗ។ ពិធីបុណ្យដែលជាប់ទាក់ទងទៅនឹងព្រះពុទ្ធសាសនាមានច្រើនណាស់ដូចជា បុណ្យចូល ព្រះវស្សា ចេញ ព្រះវស្សា ពិសាខបូជា មាឃបូជា ភ្ជុំបិណ្ឌ។ល។

៣.៣-សិល្បៈ

មានសំណង់សិល្បៈខ្មែរជាច្រើនដែលមានទំនាក់ទំនងនឹងព្រះពុទ្ធសាសនាដូចជា គំនូរ ចម្លាក់ ប្រាសាទ ស្តូប ចេតិយ ព្រះវិហារ។ល។

គំនូរ ចម្លាក់៖ មានគំនូរចម្លាក់ជាច្រើនគេគូរឆ្លាក់យកលំនាំតាមបែបរឿងរ៉ាវក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនាដូចជាការប្រសូតការធ្វើទុក្ករកិរិយា ការសម្តែងធម្មចក្រ បរិនិព្វាន[12]។ល។

ប្រាសាទ៖ នៅប្រទេសកម្ពុជាយើង មានប្រាសាទជាច្រើនដែលគេសាងសង់ឡើងដើម្បីឧទ្ទិសថ្វាយព្រះពុទ្ធសាសនា។ ប្រាសាទទាំងនោះមានដូចជាប្រាសាទបាយ័ន ប្រាសាទតាព្រហ្មប្រាសាទព្រះខាន់ ប្រាសាទនាគព័ន្ធប្រាសាទបន្ទាយក្តី។ល។

ស្តូប៖ ស្តូបជាគារវត្ថុ ជាទីបញ្ចុះសព ឬអដ្ឋិធាតុរបស់បុគ្គល មានមាតាបិតាជាដើមដែលគេគួរតែគោរព។ រូបភាពស្តូបមានរាងមូល ខាងក្រោមរីកធំត្រអាកខាងលើរាវស្រួចដូចអកកំបោក៏មាន មានរាងទាលដូចផ្តិលផ្កាប់ក៏មានដែលគេកសាងដោយពូនដីជាពំនូកក៏មានកសាងដោយឥដ្ឋដោយថ្មក៏មាន។

ចេតិយ: ចេតិយច្រើនមានរាងបួនជ្រុង ឬរាងមូល បិតត្រួតលើគ្នាជាជាន់ថ្នាក់។ បាតក្រោមរីកធំ ហើយរៀវតូចបន្តិចម្តងៗរហូតដល់កំពូល មានរាងជាច័ត្ររួត។ តាមធម្មតា គេសាងចេតិយឱ្យមាន៣ ថ្នាក់ដែលមានន័យតំណាងព្រះរតនត្រ័យគឺព្រះពុទ្ធ ព្រះធម៌ ព្រះសង្ឃ។

ព្រះវិហារ: ព្រះវិហារ ឬឧបោសថាគារ ជាកន្លែងសម្រាប់តម្កល់ព្រះបដិមា ដែលមានមួយព្រះអង្គធំជាងគេនិងជាកន្លែងសម្រាប់ព្រះសង្ឃធ្វើសង្ឃកម្មផ្សេងៗ មានឧបោសថកម្ម ឧបសម្បទាកម្មជាដើម។ ព្រះវិហារតាំងនៅចំកណ្តាលទីវត្ត ឬទិសខាងកើតនៃទីវត្តនៅលើខឿនខ្ពស់។

៣.៤-អក្សរសិល្ប៍

អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយម គឺជាផ្នែកមួយនៃអក្សរសិល្ប៍ជាតិ ដែលបានរួមចំណែកធ្វើឱ្យខឿនអក្សរ សាស្ត្រជាតិរីកចម្រើន។អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយម គេអាចហៅបានថា អក្សរសិល្ប៍ចលនាពុទ្ធនិយម ឬអក្សរសិល្ប៍ចរន្តពុទ្ធនិយមដែលគេហៅបានតាមការនិយមរបស់អ្នកសិក្សាម្នាក់ៗ។ អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមមានបីប្រភេទគឺអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមសុទ្ធសាធ អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមក្លែងក្លាយនិងអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមក្លែងក្លាយហួសហេតុ។

អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមសុទ្ធសាធ៖ អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមសុទ្ធសាធសម្គាល់លើស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍នៅក្នុងរឿងទសជាតកដែលគេចាត់ទុកថាជាគម្ពីរដ៏

---

[12] ទាវ ឆៃសុកៈ *វប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ-ឥណ្ឌា* ភ្នំពេញ ការផ្សាយរបស់អ្នកនិពន្ធ ឆ្នាំ១៩៧១-៧២ ទំព័រទី១៣៤-១៣៥

សំខាន់នៃលទ្ធិព្រះពុទ្ធសាសនា។ រឿងទាំង១០ក្នុងគម្ពីរទសជាតកនេះបានលើកឡើងពីការតស៊ូរបស់ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ ក្នុងពេលដែលព្រះអង្គយោនយកកំណើតជាតួអង្គព្រះពោធិសត្វក្នុងជាតិផ្សេងៗ ក្នុងការកសាងបារមី ដើម្បីសម្រេចនូវបំណងដ៏ខ្ពស់របស់ព្រះអង្គគឺបានត្រាស់ជាព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធ។

រឿងទសជាតកនេះ មានកំណើតតាំងពីសម័យពុទ្ធកាលម្ល៉េះ ពោលគឺព្រះពុទ្ធអង្គជាអ្នកតំណាលប្រាប់ព្រះភិក្ខុសង្ឃ និងពុទ្ធបរិស័ទទាំងឡាយដើម្បីបានឃើញពីការតស៊ូដ៏អស្ចារ្យរបស់ព្រះអង្គក្នុងអតីតជាតិ។ ដើមឡើយរឿងទសជាតកនេះត្រូវបានចារទុកជាភាសាបាលីក្នុងគម្ពីរខុទ្ទកនិកាយជាតកដែលគេប្រកាន់ជឿថាជាពុទ្ធវចនៈ ហើយនិងក្នុងគម្ពីរជាតកដ្ឋកថា ដែលមានមកជាង២០០០ឆ្នាំ មកហើយ។ អ្នកប្រាជ្ញបុរាណនៃប្រទេសខ្មែរយើង ក៏បានប្រែសម្រាយយ៉ាងពិស្តារតាមអដ្ឋកថាដែលជាពាក្យអធិប្បាយសេចក្តីឱ្យងាយយល់។

រឿងដែលជាអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមសុទ្ធសាធបានបង្ហាញអំពីបារមីទាំង១០គឺ នេក្ខម្មបារមី វិរិយបារមី មេត្តាបារមី អធិដ្ឋានបារមី បញ្ញាបារមី សីលបារមី ខន្តិបារមី ឧបេក្ខាបារមី សច្ចៈបារមី និងទាន បារមី។ ក្នុងចំណោមជាតកទាំង១០រឿង វេស្សន្តរជាតក ដែលអធិប្បាយអំពីទានបារមី ត្រូវបានប្រជារាស្ត្រខ្មែរជាពុទ្ធសាសនិកនិយមរាប់អានខ្លាំងជាងគេ។

អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមក្លែងក្លាយៈ

អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមក្លែងក្លាយគឺជាស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ក្នុងគម្ពីរបញ្ញាសជាតក។ គម្ពីរនេះត្រូវបាននិម្មិតឡើងនៅសម័យក្រោយ ក្នុងពេលដែលព្រះពុទ្ធសាសនាថេរវាទរីកចម្រើន និងជះឥទ្ធិពលយ៉ាងខ្លាំងក្លា ជាទីគោរពរាប់អានរបស់ប្រជាជននៅតំបន់អាស៊ីអាគ្នេយ៍យើងនេះ។ អ្នកនិពន្ធបានខិតខំបង្កើតស្នាដៃនេះឡើង ដោយពឹងផ្អែកទៅលើគោលទស្សនៈ និងទ្រឹស្តីនៃលទ្ធិព្រះពុទ្ធសាសនាក្នុងគោលបំណងផ្សព្វផ្សាយនូវលទ្ធិព្រះពុទ្ធសាសនានេះផង និងអប់រំប្រជាពលរដ្ឋផង។ ប៉ុន្តែ នៅក្នុងរឿងទាំងអស់នោះ ពុំមែនសុទ្ធតែបំពាក់ទាំងស្រុងទៅលើទស្សនៈទ្រឹស្តីពុទ្ធនិយមទាំងអស់នោះទេ តែអ្នកនិពន្ធក៏បានបញ្ចូលបន្ថែមនូវគោលនិយមនៃលទ្ធិព្រហ្មញ្ញសាសនាខ្លះ ដែលគេធ្លាប់អនុវត្តពីមុនៗមកនិងជាទីចាប់អារម្មណ៍របស់ប្រជាពលរដ្ឋ។ មិនត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះ អ្នកនិពន្ធបានបញ្ចូលបន្ថែមនូវរឿងរ៉ាវខ្លះៗដែលជាប់ទាក់ទងនឹងទំនៀមទម្លាប់ស្រុកទេស ជំនឿរបស់

អ្នកស្រុក ឥទ្ធិពលរាជានិយម និងអ្វីៗ ដែលប្រជាពលរដ្ឋធ្លាប់និយមរាប់អាន ក្នុងជីវភាពរស់នៅ ដើម្បីតម្រូវតាមស្ថានភាពសង្គមមនុស្សក្នុងសម័យនីមួយៗ។

រឿងក្នុងគម្ពីរបញ្ញាសជាតកមានជាអាទិ៍ សុធនកុមារ សុវណ្ណកុមារ សព្វសិទ្ធិ។ល។

អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមក្លែងក្លាយហួសហេតុ: អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមក្លែងក្លាយហួសហេតុ ឬគេហៅថា ពុទ្ធនិយមផ្ទួម ជាអក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយម មួយបែបដែលពុំមែនជារឿងទសជាតក និងពុំមែនជារឿងបញ្ញាសជាតក។ អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមក្លែងក្លាយហួសហេតុ គឺជាស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរ ដែលកើតឡើងនៅសម័យកណ្ដាល ហើយដែលទទួលឥទ្ធិពលតិចឬច្រើនពីលទ្ធិព្រះពុទ្ធសាសនា។ អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមក្លែងក្លាយហួសហេតុ អ្នកនិពន្ធច្រើនលើកយកទស្សនៈកម្មផល នៃលទ្ធិព្រះពុទ្ធសាសនា មករួមផ្សំនឹងដំណើរជីវិតលោកិយសច្ចៈ និងសកម្មភាពអច្ឆរិយៈ ការហោះហើរ ដើរលើអាកាស មន្តអាគម នៃលទ្ធិព្រហ្មញ្ញសាសនា ដែលជនជាតិខ្មែរយើងធ្លាប់និយមពីមុនមក។

អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយមក្លែងក្លាយហួសហេតុភាគច្រើន ជាសាស្ត្រាល្បែងដែលកើតឡើងនៅស.វ. ១៨-១៩ ដែលមានឈ្មោះអ្នកនិពន្ធច្បាស់លាស់ដូចជារឿងក្រុងសុភមិត្រ និពន្ធដោយកោសាធិបតីកៅ ឆ្នាំ១៧៩៨។ រឿងកាកី និពន្ធដោយព្រះបាទអង្គដួងឆ្នាំ១៨១០ រឿងមរណមាតា និពន្ធដោយឥន្ទបញ្ញោ អ៊ុក ឆ្នាំ១៨៧៧[13]។ល។

៣.៥-នយោបាយគ្រប់គ្រងនិងដឹកនាំប្រទេស

ព្រះពុទ្ធសាសនា មានឥទ្ធិពលលើនយោបាយ ការគ្រប់គ្រង និងការដឹកនាំប្រទេសជាតិគ្រប់របបសង្គមដែលគោរពព្រះពុទ្ធសាសនា។ អ្នកដឹកនាំប្រទេសជាតិ ជាពិសេសព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ សុទ្ធតែផ្សារភ្ជាប់ខ្លួនទៅនឹងព្រះពុទ្ធសាសនា។

នៅសម័យអង្គរ ព្រះមហាក្សត្រនានា ដែលគោរពព្រះពុទ្ធសាសនា សុទ្ធតែបានលើកតម្កើង ព្រះពុទ្ធសាសនា សំដៅធ្វើឱ្យនយោបាយគ្រប់គ្រងរបស់ព្រះអង្គមានលំនឹង មានស្ថេរភាព និងធ្វើឱ្យប្រជាពលរដ្ឋមានសាមគ្គីភាព និងមានស្ថេរភាពជីវភាព ជុំវិញព្រះរាជបល្ល័ង្ក។ គេសង្កេតឃើញព្រះរាជាទ្រង់បានអនុវត្តដោយគោរពពិធីពុទ្ធរាជ ដែលជាមធ្យោបាយមួយដ៏សំខាន់ធ្វើឱ្យព្រះមហាក្សត្រមានលក្ខណៈប្រហាក់ប្រហែលនឹង

---

[13] ធ សោះ ***អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយម*** ភ្នំពេញ ការផ្សាយរបស់អ្នកនិពន្ធ ឆ្នាំ១៩៩៤ ទំព័រទី២-៦

តួអង្គព្រះពោធិសត្វមួយព្រះអង្គ តំណាងឱ្យអ្នកមានសុចរិត យុត្តិធម៌មានព្រហ្ម-វិហារធម៌ និងទសពិធរាជធម៌ ជានាសុខសុវត្ថិភាព និងការរីកចម្រើនរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ។

ក្នុងសម័យក្រោយៗមកទៀត លើកលែងតែរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ព្រះពុទ្ធសាសនានៅតែមានឥទ្ធិពលយ៉ាងខ្លាំងដល់នយោបាយគ្រប់គ្រង និងដឹកនាំប្រទេស។ ជាពិសេស សម័យបច្ចុប្បន្ននេះយើងសង្កេតឃើញថា ទាំងព្រះមហាក្សត្រ ទាំងថ្នាក់ដឹកនាំព្រឹទ្ធសភា រដ្ឋសភា រាជរដ្ឋាភិបាល។ល។ សុទ្ធតែបានផ្សារភ្ជាប់ខ្លួននឹងព្រះពុទ្ធសាសនា ដោយបានខិតខំកសាងព្រះវិហារ កុដិ សាលា ខ្លោងទ្វារនិងស្រះទឹកជាដើម។ ម៉្យាងទៀត ឥស្សរជនជាតិខ្មែរទាំងអស់នោះ ក៏បានចូលរួមដោយផ្ទាល់ក្នុងពិធីបុណ្យទានបែបព្រះពុទ្ធសាសនាដូចជា បុណ្យចូលព្រះវស្សា ចេញព្រះវស្សា បុណ្យកឋិន បុណ្យកាន់បិណ្ឌ បុណ្យពិសាខបូជា មាឃបូជា។ល។

៣.៦-វត្តអារាមនិងការចូលរួមចំណែកអភិវឌ្ឍសង្គម

ប្រទេសកម្ពុជាយើងបានកំណត់យកព្រះពុទ្ធសាសនាថាជាសាសនារបស់រដ្ឋ តាមរដ្ឋធម្មនុញ្ញឆ្នាំ១៩៩៣(ជំពូកទី៣ មាត្រា៤៣)។

ឆ្នាំ ២០២៣ នេះ នៅទូទាំងប្រទេសមានវត្តអារាមសរុបចំនួន ៥១៣៣វត្ត(គណៈមហានិកាយ ៤៨៦៦ វត្ត និងគណៈធម្មយុត្តិកនិកាយ ២៦៧ វត្ត) និងមានព្រះសង្ឃ៦៨៩៦៧អង្គ (គណៈមហានិកាយ ៦៦៦០៩អង្គ និងគណៈធម្មយុត្តិកនិកាយ ២៣៥៨អង្គ)។

វត្តអារាមដើរតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការអភិរក្ស និងអភិវឌ្ឍសង្គមជាតិ។

-វត្តអារាមជាទីប្រជុំនៃមហាជន និងជាកន្លែងបម្រើសេវាសាធារណៈ

ការសន្ទនាពីធម៌អាថ៌ ឬព្រឹត្តិការណ៍ណាមួយតាមសេចក្តីចេះដឹងរបស់ជនជាតិខ្មែរ ក្នុងសម័យមុនរហូតដល់សម័យនេះ តែងយកវត្តអារាមជាទីប្រជុំ។ ម៉្យាងទៀត វត្តអារាមទុកដូចជាពេងហត្ថកម្មមួយរបស់ជាងគ្រប់ប្រភេទ មានជាងឈើ កសាងវិហារ កុដិ សាលា ជាដើម។ វត្តអារាមក៏ត្រូវបានប្រើប្រាស់ជាកន្លែងប្រជុំ សិក្ខាសាលា និងវេទិកានានាផងដែរ។ ក្នុងការរៀបចំការបោះឆ្នោតកន្លងមក វត្តអារាមមួយចំនួនក៏បានក្លាយទៅជាកន្លែងសម្រាប់ចុះឈ្មោះបោះឆ្នោត ការិយាល័យបោះឆ្នោត និងជាមណ្ឌលរាប់សន្លឹកឆ្នោតទៀតផង។

-វត្តអារាមជាសាលារៀន

វត្តអារាមជាកន្លែងសិក្សាវិជ្ជាផ្សេងៗមានអក្សរសាស្ត្រ គណិតសាស្ត្រ និងសិល្បសាស្ត្រជាដើម ព្រោះក្នុងសម័យបុរាណមិនមានសាលាសិក្សាក្រៅពីវត្តអារាមឡើយ។ នៅពេលដែលកូនចៅប្រជាពលរដ្ឋដល់វ័យសិក្សា គេតែងតែយកទៅផ្ញើនឹងព្រះសង្ឃដើម្បីឱ្យព្រះសង្ឃបង្ហាត់បង្រៀន។ អ្នកខ្លះក៏បានបួសជាសាមណេរ និងភិក្ខុដើម្បីជាការតបស្នងសងគុណដល់មាតាបិតា និងមានឱកាសសិក្សារៀនសូត្រ។ បួសកាន់តែយូរ មានឱកាសសិក្សាកាន់តែច្រើន។ អ្នកដែលបានបួសរៀន លុះពេលលាចាកសិក្ខាបទមកវិញនឹងត្រូវបានប្រជាពលរដ្ឋគោរពស្រឡាញ់ និងឱ្យតម្លៃខ្ពស់។

-វត្តអារាមជាអន្តេវាសិកដ្ឋានសម្រាប់សិស្ស និស្សិតក្រីក្រ និងជនគ្មានទីពំនឹង

វត្តអារាមជាច្រើន ជាពិសេសវត្តនៅរាជធានីភ្នំពេញ និងទីប្រជុំជនខេត្តផ្សេងៗទៀត ជាវត្តទទួលបន្ទុកនៃពួកភិក្ខុសាមណេរ និងសិស្ស និស្សិតបានច្រើនណាស់។ វត្តនីមួយៗមានភិក្ខុ សាមណេរ និងក្មេងវត្តដែលមកពីភូមិស្រុកផ្សេងៗមករស់នៅជាមួយគ្នាដើម្បីសិក្សារៀនសូត្រ។ ក្រៅពីភិក្ខុ សាមណេរ សិស្ស និស្សិត នៅមានជនក្រីក្រគោកយ៉ាក ជនអនាថា ជនគ្មានទីពំនឹង ដូនជី តាជី បានពឹងពាក់អាស្រ័យនៅក្នុងវត្តអារាម។ លើសពីនេះទៅទៀត សាធារណជនទូទៅដែលធ្វើដំណើរមកពីកន្លែងផ្សេងៗក៏អាចស្នាក់នៅក្នុងវត្តអារាមបានមួយរយៈដែរ។

-វត្តអារាមជាមន្ទីរពេទ្យ

កាលពីសម័យដើម ប្រជាពលរដ្ឋតែងទៅវត្តអារាមនៅពេលដែលពួកគាត់មានសេចក្តីទុក្ខព្រួយ។ កាលបើព្រះសង្ឃបានយល់ជ្រួតជ្រាបអំពីទុក្ខព្រួយរបស់ពួកគាត់ហើយ ព្រះអង្គក៏ពន្យល់អំពីព្រះធម៌តាមផ្លូវព្រះពុទ្ធសាសនាដើម្បីរំលត់ទុក្ខព្រួយ។ ព្រះសង្ឃអង្គខ្លះមានចំណេះខាងវិជ្ជាពេទ្យបុរាណ ព្រះអង្គក៏ជួយព្យាបាលជូនប្រជាជនដោយមិនរើសមុខ និងដោយឥតគិតថ្លៃ។ ព្រះសង្ឃខ្លះពូកែខាងស្រោចទឹកព្យាបាលជំងឺផ្លូវចិត្តជាដើម។ យើងអាចនិយាយបានថា វត្តអារាមជាមន្ទីរពេទ្យសម្រាប់ព្យាបាលជំងឺផ្លូវចិត្តរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ។

-វត្តអារាមជាសួនកម្សាន្តសាធារណៈ

វត្តអារាមទុកដូចជាសួនច្បារមួយសម្រាប់ប្រជាពលរដ្ឋដែលនៅជុំវិញ។ កាលណាអផ្សុក ឬមិនសប្បាយចិត្តដោយហេតុផលណាមួយ ប្រជាពលរដ្ឋតែងចូលទៅកាន់វត្តអារាមដែលជាទី

កន្លែងទូលំទូលាយ ជាទីរមណីយដ្ឋាន។ លុះបានដើរលំហែមួយស្របក់ ក៏ត្រឡប់ជាបានធូរស្រាលចិត្តឡើងវិញ។ យើងដឹងហើយថា ទីវត្តអារាមគឺជាកន្លែងស្អាត មានដើមឈើ មានស្រះទឹក មានសត្វបក្សាបក្សីៗល។ នេះហើយជាទីរមណីយដ្ឋានសម្រាប់សាធារណជន។ សព្វថ្ងៃនេះ ក្រសួងទេសចរណ៍ក៏បានយកទីតាំងវត្តអារាមមួយចំនួនជាគោលដៅទេសចរណ៍មួយផងដែរ។

-វត្តអារាមជាកន្លែងសម្រាប់ធ្វើបុណ្យសព បញ្ចុះសព បូជាសព និងតម្កល់អដ្ឋិធាតុ

ក្នុងពេលដែលមាតាបិតា ញាតិសន្តានព្រៀងលានទាំងប៉ុន្មានធ្វើមរណកាល ប្រជាពលរដ្ឋតែងយកសពនោះទៅធ្វើឈាបនកិច្ចនៅទីវត្ត។ ក្រោយធ្វើឈាបនកិច្ច គេនិយមរើសអដ្ឋិធាតុតម្កល់ក្នុងកោដ្ឋហើយផ្ញើទុកក្នុងវត្តទៀត។ ដល់ទីបំផុត គេធ្វើចេតិយក្នុងវត្តហើយបញ្ចុះអដ្ឋិធាតុនៅក្នុងចេតិយនោះតែម្តង។ សពខ្លះត្រូវបានបញ្ចុះនៅទីវត្ត។ រីឯគ្រួសារដែលមានទីលំនៅតូចចង្អៀតមិនអាចរៀបចំពិធីបុណ្យសពបាន ក៏ត្រូវពឹងពាក់ទៅលើវត្តអារាមផងដែរ។ នេះបញ្ជាក់ឱ្យឃើញថា ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរយើងទីពឹងលើវត្តអារាមតាំងពីនៅរស់ដរាបដល់ស្លាប់។

-វត្តអារាមជាកន្លែងសម្រាប់ផ្តល់នូវបុណ្យកុសលគ្រប់យ៉ាង

ប្រជាជនដែលកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា ពេលណាត្រូវការធ្វើបុណ្យទាន រក្សាសីល និងភាវនា រមែងចូលទៅក្នុងវត្តអារាមព្រោះមានភិក្ខុសង្ឃនៅទីនោះ។ ព្រះអង្គអាចពន្យល់ពីបុណ្យទាន ការរក្សាសីល និងភាវនា ដែលអាចឱ្យប្រជាជនយល់ដឹងនិងកើតសេចក្តីជ្រះថ្លា។ ការធ្វើបុណ្យទានផ្សេងៗនៅក្នុងវត្តអារាមមិនត្រឹមតែផ្តល់នូវភាពសប្បាយរីករាយប៉ុណ្ណោះទេ ថែមទាំងផ្តល់នូវកុសលគ្រប់បែបយ៉ាង ហើយបង្ហាញនូវសាមគ្គីភាពភាតរភាព ក៏ដូចជាចូលរួមចំណែកកសាងសង្គម។ វត្តអារាមទុកដូចជាថ្នាលសម្រាប់បណ្តុះពូជជារនៃបុណ្យកុសលគ្រប់យ៉ាងដែលនាំមកនូវសេចក្តីសុខ។

-វត្តអារាមជាកន្លែងសង្គ្រោះ និងអភិរក្សសត្វ

ដោយវត្តអារាមជាកន្លែងស្ងប់ស្ងាត់ យើងសង្កេតឃើញមានសត្វច្រើនប្រភេទជ្រកកោននៅទីនោះ។ សត្វដែលរស់នៅក្នុងវត្តឬបរិវេណជុំវិញវត្តគេមិនហ៊ានសម្លាប់វាទេ ព្រោះគេខ្លាចបាប។ ប្រជាជនខ្មែរមួយចំនួនជឿថា ប្រសិនបើសត្វចិញ្ចឹមរបស់គេដូចជាគោ ជ្រូក សេះជាដើម កើតមកខុសពីធម្មតា មានជើងបី

ដើងប្រាំ ឬក្អែកបីៗល។ គេនឹងមានសំណាងអាក្រក់ៗ គេតែងយកសត្វទាំងនោះទៅទុកចោលក្នុងវត្តឱ្យព្រះសង្ឃចិញ្ចឹមវិញ។ ម្យ៉ាងទៀត ពពួកសត្វខ្លះដូចជាព្រាប លលក ក្អែក និងមច្ឆាផ្សេងៗ បានយកទីវត្តអារាមជាទ្រនំ ជាជម្រកដ៏កក់ក្ដៅរបស់ខ្លួន។

-វត្តអារាមជាបណ្ណាល័យ ជាឃ្លាំងផ្ទុកមត៌កវប្បធម៌ជាតិ

វត្តអារាមជាកន្លែងតម្កល់នូវគម្ពីរក្បួនខ្នាត ព្រមទាំងឯកសារផ្សេងៗ។ វត្តភាគច្រើនលំអដោយចម្លាក់ គំនូររៀបរាប់អំពីពុទ្ធប្រវត្តិដែលអាចរក្សាទុកសម្រាប់ការសិក្សាស្រាវជ្រាវរាប់រយឆ្នាំ។ សម្ភារវប្បធម៌ផ្សេងៗដែលជាមត៌ករបស់ជាតិ ដែលបម្រើផលប្រយោជន៍សាធារណៈ ក៏ត្រូវបានបុព្វបុរសយើងតម្កល់ទុកនៅក្នុងវត្តអារាមដែរ។

ក្រៅពីនេះ វត្តអារាមដើរតួនាទីជាកន្លែងដោះស្រាយទំនាស់ក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ ដោយសន្តិវិធី ជាប្រភពមូលនិធិសម្រាប់កសាងជាតិ កន្លែងគោរពបូជា កន្លែងប្រមូលផ្តុំនូវសាមគ្គីធម៌ និងជាទីតាំងដ៏រឹងមាំនៃព្រះពុទ្ធសាសនា។

សរុបសេចក្តីទៅឃើញថា វត្តអារាមព្រះពុទ្ធសាសនានៅប្រទេសកម្ពុជាយើងពិតជាមានប្រយោជន៍ធំធេងណាស់ ព្រមទាំងបាននិងកំពុងដើរតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការបម្រើសេចក្តីត្រូវការរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ។

ក្នុងនាមជាពុទ្ធសាសនិក យើងគប្បីរួមចំណែកអភិរក្ស និងអភិវឌ្ឍវត្តអារាមយើងឱ្យបានល្អប្រសើរ គង់វង្ស ជាអង្វែងតទៅ៕

គន្ថនិទ្ទេស

១-ខូត ជីតា៖ ***ការស្វែងយល់អំពីការវិវត្តព្រះពុទ្ធសាសនានៅក្នុងសង្គមខ្មែរ*** គ. ស. ២០០៧

២-ឆយ យីហ៊ាង៖ ***ពុទ្ធសាសនានិងបញ្ហាអប់រំ*** បទន្ធាគមន៍ក្នុងសិក្ខាសាលាជាតិស្តីពី "***ស្ថានភាពសាសនានៅកម្ពុជានាពេលបច្ចុប្បន្ន***" រៀបចំដោយវិទ្យាស្ថានមនុស្សសាស្ត្រនិងវិទ្យាសាស្ត្រសង្គម នៃរាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា ឆ្នាំ២០០២

៣-ជួន ណាត៖ ***វចនានុក្រមខ្មែរ*** ភ្នំពេញ ការផ្សាយរបស់វិទ្យាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ គ.ស.១៩៦៧

៤-ត្រឹង ងា៖ ***អរិយធម៌ខ្មែរ*** ការផ្សាយរបស់អ្នកនិពន្ធ គ.ស.១៩៧៥

៥-ទាវ ឆៃសុក៖ ***វប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ-ឥណ្ឌា*** ភ្នំពេញ ការផ្សាយរបស់អ្នកនិពន្ធ ឆ្នាំ១៩៧១-៧២

៦-ឆ សោ៖ ***អក្សរសិល្ប៍ពុទ្ធនិយម*** ភ្នំពេញ ការផ្សាយរបស់អ្នកនិពន្ធ ឆ្នាំ១៩៩៤

៧-ប៉ាង ខាត់៖ ***ព្រះត្រៃបិដកជាភាសាខ្មែរ*** ភ្នំពេញ ការផ្សាយរបស់ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ព.ស. ២៥៣៨ គ.ស. ១៩៩៥

៨-យូ នួន៖ ***ទស្សនគតិពុទ្ធសាសនា*** ភ្នំពេញ ការផ្សាយរបស់អ្នកនិពន្ធ ឆ្នាំ១៩៩៧

៩-វ៉ា យ៉ាវ៖ ***នមស្ការព្រះរតនត្រ័យ*** ការផ្សាយរបស់អង្គការសន្តិសេនា គ. ស. ២០១១

១០-សាកលវិទ្យាល័យបៀលប្រាយ៖ ***សិល្បៈនៃការរស់នៅ*** ឯកសារប្រើប្រាស់ផ្ទៃក្នុង ឆ្នាំ២០១៥

១១-អ៊ឹម ប៉ុក៖ ***គួលីកំនែន*** ភ្នំពេញ ការផ្សាយរបស់ក្រសួងអប់រំ យុវជននិងកីឡា ឆ្នាំ២០០២ ទំព័រទី៦

១២-K.Sri Dhammanada : ***What Buddhists Believe***, Expanded & revised edition edition, Taiwan 1993 p.88